

УДК 336.71

Копилюк О.І.

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСИЧНИХ ТА СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ І КОНЦЕПЦІЙ У ФОРМУВАННІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Розглянуто теоретичну базу формування та реалізації регіональної банківської системи, визначено ключові концептуальні підходи до політики її розвитку, обґрунтовано потребу у використанні новітніх підходів та концепцій, що відповідають потребам глобалізації фінансових ринків.

Ключові слова: регіональна політика, регіональна банківська система, інституціональний підхід.

ВСТУП

В умовах сьогодення ведення банківського бізнесу характеризується регіональними відмінностями та диспропорціями. Це вимагає уточнення суті регіональної політики розвитку банківської системи і розгляду теоретичної бази її формування та реалізації.

Вагомий внесок у розв'язання проблем розміщення банківських установ на рівні регіонів зробили такі вітчизняні учені як О. Барановський, І. Брітченко, О. Другов, М. Долішній, С. Дорогунцов, Г. Карчева, В. Коваленко, В. Міщенко, М. Могильницька, Я. Побурко, Т. Смовженко та ін. Поруч з цим, незважаючи на високий рівень теоретико-методологічних основ регіональних аспектів функціонування банків, до цього часу залишаються недостатньо обґрунтованими теоретичні засади формування регіональної політики розвитку банківської системи.

Метою статті є розкриття сучасних теоретичних та концептуальних підходів до формування і реалізації регіональної політики розвитку банківської системи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Регіональна банківська система є складовою частиною національної банківської системи під якою, на нашу думку, слід розуміти організовану

сукупність банківських установ, що розташовані на визначеній території, постійно взаємодіють між собою та із зовнішнім середовищем, здійснюючи ресурсне підкріплення економічних, соціально-трудова, політико-правових й інших відносин, яка є органічною складовою регіональної суспільної системи з одночасним підпорядкуванням банківській системі всієї країни.

Розкриваючи суть регіональної політики розвитку банківської системи, її функціональну спрямованість та роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону через регулювання банківського сектору, підкреслюємо необхідність постійних комплексних наукових досліджень за цим напрямом, які б враховували сучасні умови суспільного розвитку і загальноцивілізаційного прогресу. Разом з тим, такі дослідження повинні ґрунтуватись на тій теоретичній базі, яка формувалась протягом останніх століть, коли по-суті сучасного розуміння банківської системи, тим паче регіональної банківської системи, як такого не було. Проте вихідні положення, що стосувались товарно-грошових відносин, інституційних впливів та обґрунтування необхідності державного регулювання різних сфер життєдіяльності суспільства сьогодні мають неocenенну значимість у формуванні теоретико-методологічних основ дослідження регіональної політики розвитку регіональної банківської системи.

Насамперед, визначимо, на які теорії й концепції доцільно опиратись у дослідженні регіональної банківської системи та особливостей її регулювання (табл. 1).

© Копилюк Оксана Іванівна, к.е.н, професор, завідувач кафедри банківської справи Львівської комерційної академії

Таблиця 1 Теоретична база дослідження регіональної політики розвитку банківської системи*

№ з/п	Науковий напрям, течія, школа, теорія, концепція	Вихідні положення для формування концептуальних засад регіональної політики розвитку банківської системи
1	Меркантилізм	Необхідним є державне втручання в функціонування регіональних банківських систем, яке повинно здійснюватись з активним використанням інструментарію протекціонізму та стимулювання кількості грошей в обігу
2	Класична школа політичної економії	Необхідно враховувати економічну свободу суб'єктів господарювання (що формують базу й розширену структури регіональної банківської системи) й дотримуватись принципів лібералізму в регулюванні їх діяльності
3	Неокласицизм	Державне втручання в функціонування регіональних банківських систем повинне бути не директивним, а з урахуванням ринкових умов та можливостей ринкового саморегулювання
4	Кейнсіанство	Державне регулювання регіональних банківських систем повинне здійснюватись відповідно до кон'юнктури регіонального ринку банківських послуг та з урахуванням умов циклічного розвитку
5	Монетаризм	Державне управління повинне здійснюватись з активним використанням інструментарію грошово-кредитного регулювання, важливими інститутами якого виступають суб'єкти регіональних банківських систем
6	Інституціоналізм	Суб'єкти регіональних банківських систем є активними інститутами, що формують їх структуру, а також такими, які продукують інституціональні норми та правила
7	Регіоналістика	У регулюванні розвитку регіону та його підсистем (у тому числі економічної, складовою якої виступає регіональна банківська система) усе більше повноважень повинно делегуватись із загальнодержавного рівня на рівень територіальних органів виконавчої влади з одночасною активізацією міжрегіональних інтеграційних процесів
8	Теорії фінансового посередництва	Регіональні банківські системи є важливими сферами формування трансакційних витрат та їх подальшого інвестування в реальний сектор економіки на місцевому рівні
9	Портфельна теорія	За умов ефективного управління якістю кредитного, депозитного та портфеля цінних паперів банківські установи, що формують регіональну банківську систему, зможуть отримувати максимальні прибутки
10	Теорії прибутку	Зростання прибутковості банківських установ можливе за умов ефективного використання ресурсного та матеріального забезпечення, постійного впровадження інноваційних рішень, а також оптимального використання інтелектуально-трудоного потенціалу персоналу та його подальшого розвитку
11	Теорії кредиту	Зростання обсягів кредитних операцій забезпечує перетворення існуючого капіталу в продуктивний, відповідно до чого можна стверджувати, що кредит є основним рушієм економічного зростання
12	Концепція маркетингу в банківській сфері	Одним з напрямів регіональної політики розвитку банківської системи повинно бути активне використання інструментів маркетингу зі спрямуванням на зростання конкурентоспроможності регіонального банківського продукту та активізацію діяльності банківських установ й інших інституцій розширеної структури банківської системи
14	Теорії управління персоналом	Для зростання конкурентоспроможності регіонального банківського продукту важливо раціоналізувати використання потенціалу людських ресурсів у банківських установах через застосування мотиваційного інструментарію праці та інших управлінських підходів

*Джерело: розробка автора

Звичайно, перелік наукових течій, шкіл, теорій та концепцій, на положення яких доцільно опиратись у дослідженні регіональної політики розвитку банківської системи, може бути дуже широким, адже регіональні банківські системи є надзвичайно інтегрованими та чутливими до всіх сфер функціонування регіону. Хочемо зупинитись на тих теоріях і концепціях, які вважаємо сьогодні найбільш важливими до врахування при розвитку регіональних банківських систем.

Важливими щодо реалізації регіональної політики розвитку банківської системи є положення класичної школи *політичної економії* (А. Сміт, В. Петті, Д. Рікардо, С. Сімонді, Т. Мальтус, Дж. Мілль). Основна ідея даного наукового напрямку – природний порядок, дія об'єктивних економічних законів. Принцип економічної свободи та лібералізму заперечує необхідність державного втручання у процеси господарювання. Стосовно функціонування регіональних банківських систем це означає, що їх

розвиток, налагодження внутрі- та міжсистемних контактів повинні відбуватись, виходячи виключно з економічних інтересів. Таким чином, дана наукова школа заперечує необхідність регіональної політики. Такі твердження повинні враховуватись у частині визначення «глибинності» регуляторного впливу на процеси в регіональних банківських системах, проте абсолютно дотримуватись таких положень аж ніяк не можна, адже необхідність державного регулювання (недержавного управління, яке не враховує закони ринкового саморегулювання) є очевидною в силу величезної ролі діяльності банківських установ для соціально-економічного розвитку регіону, «пронизливості» банківською системою інших підсистем регіону.

Неокласицизм (К. Менгер, Дж. Кларк, А. Маршалл, Дж. Хікс, М. Фрідмен, В. Леонтьєв) доводить необхідність часткового втручання держави в економічні процеси із забезпеченням свободи дії ринкових сил. Така посередницька позиція між крайностями меркантилізму та класичної школи політичної економії підсилює нашу позицію про необхідність державного регулювання розвитку банківської системи. Таким чином, інструментарій регіональної політики розвитку банківської системи повинен підсилюватись за умов простеження загрозливих тенденцій на регіональному ринку банківських послуг. Моніторинг та діагностика стійкості регіональної банківської системи згідно таких тверджень повинні відбуватись постійно з метою простеження таких деструктивних тенденцій та вжиття відповідних превентивних заходів.

Кейнсіанство (Дж. Кейнс) також має неocenний вплив у контексті обґрунтування необхідності державного втручання в економіку, яке повинно залежати від економічної кон'юнктури. Очевидно, якщо кон'юнктура регіонального ринку банківських послуг у частині співвідношення попиту й пропозиції банківського продукту та встановленої ціни на нього є неоптимальною для соціально-економічного розвитку регіону, то за таких обставин повинен активніше використовуватись інструментарій регіональної політики. Надзвичайно цінними є кейнсіанські положення, що стосуються циклів у економіці. Їх використання в реалізації регіональної політики розвитку банківської системи можливе за двома аспектами:

1) у період початкового спаду економічної активності суб'єктів господарювання банківські установи повинні активізувати свою діяльність у напрямку фінансування тих секторів економіки, які є найбільш стратегічно важливими для загального соціально-економічного розвитку регіону (дефіцитне фінансування);

2) поглиблення циклічних коливань в економіці потребує додаткової підтримки банківських установ, передусім з використанням податкового інструментарію, з метою недопущення поширення гострих кризових явищ у банківському секторі.

Таким чином, згідно положень кейнсіанської теорії банківські установи виступають активними суб'єктами антикризового регулювання, проте, з

іншої сторони, самі потребують підтримки з боку держави.

Особливу роль в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад формування й реалізації регіональної політики розвитку банківської системи відіграють *монетаристські теорії* (М. Фрідмен). Це дуже велика група теорій, через що у сучасній економічній літературі виділяється два головних напрями в їх розвитку: з одного боку – розвиток класичних, неокласичних і сучасних монетаристських теорій грошей, а з іншого – кейнсіанських, некейнсіанських і посткейнсіанських теорій [1, с. 14]. Основна ідея полягає у доведенні стійкості ринкової системи, що може самостійно відновлювати свою економічну стабільність. Якщо прихильники кейнсіанства вважали оптимальною фіскальну політику (кризове фінансування), то монетаристи однозначну перевагу віддають грошово-кредитному регулюванню. На основі таких тверджень розуміємо, що банківська система як підсистема фінансово-кредитної системи країни є важливим інститутом формування стійкої економічної системи через реалізацію своїх функцій загального і спеціального спрямування. За твердженнями монетаристів важливим індикатором економічного розвитку є швидкість обертання грошей. Не викликає сумнівів, що банківська система через реалізацію передусім розподільчо-стабілізаційної та забезпечуючої функцій практично повністю визначає такий показник.

Важливими є положення монетаристів щодо можливості впливу держави на номінальний ВВП через контроль грошової маси. Грошова система згідно монетаризму – це відносно самостійний і відокремлений елемент сфери реальної економіки. Оскільки держава безпосередньо впливає на зміну грошей в обігу через їх емісію та монетарну політику, то така її діяльність служить засобом дестабілізації для реальної економіки. Щоб не допустити дестабілізації ринкової економіки і створення найсприятливіших умов для механізму ринкового саморегулювання, державі необхідно забезпечити найретельніше регулювання грошової маси в обігу – основної причини дестабілізації реальної економіки [6]. Таким чином, оскільки саме центральний банк країни володіє емісійними повноваженнями, то очевидно є безпосередня роль банківської системи у формуванні важливих макроекономічних показників країни.

Окрему групу теорій, на яку важливо звернути увагу при дослідженні регіональної політики розвитку банківської системи, є *інституціональні теорії*. Центром досліджень у таких теоріях є інститути – сукупність створених людьми правил і норм, які виступають, з одного боку, як обмеження для економічних агентів, а з іншого – як передбачення дій, що сприяють формуванню в них очікуваних досягнень взаємкорисного результату в різного роду обмінних операціях. Відповідно до даної теорії економіці притаманні два рівні динаміки: рівень організаційних структур (банки, страхові компанії, фірми тощо), а також їх взаємовідносини (ринки) і рівень інституціональних норм та правил (економічне

і громадянське законодавство, ділова етика, права власності тощо) [7]. Таким чином, відповідно до положень даних теорій банки виступають важливими інститутами з визначеною структурою взаємовідносин, регламентованою ієрархією влади, дисципліною та сформованими протягом певної «історії» інституціоналізації правилами поведінки. Відповідно до інституційних теорій у дослідженні регіональної політики розвитку банківської системи

важливо виокремлювати інститути формування регіональної банківської системи та інститути реалізації регіональної політики. Такі інститути можна згрупувати на організаційно-управлінські, нормативно-управлінські, стратегічні та інструментально-технологічні, кожен з яких виконує важливу роль у реалізації регіональної політики розвитку банківської системи, що відображено на рис. 1 [5, с.68].

Рис. 1 Інститути реалізації регіональної політики розвитку банківської системи

*Джерело: розробка автора

Таким чином, розуміємо, що положення інституціональних теорій є надзвичайно цінними в контексті визначення інститутів-регуляторів розвитку регіональних банківських систем з чітким розподілом залежно від основного функціонального призначення.

Окрему групу теорій, на положення яких доцільно опиратись при формуванні регіональної політики розвитку банківської системи, становлять ті, що стосуються *регіональної політики та регіонального*

розвитку. Група таких теорій формується за напрямом *регіоналістики*. За твердженням У. Ізарда теорія про регіони повинна не тільки поширюватися на проблеми рівноваги системи, яка складається із районів, але й розглядати цю рівновагу з точки зору розміщення, торгівлі, цін і обсягу виробництва [4, с. 10]. Тобто згідно даного твердження рівновага регіональної суспільної системи повинна забезпечуватись оптимальним розміщенням суб'єктів

господарювання, серед яких банківські установи закономірно відіграють надзвичайно важливу роль.

Серед інших теорій, що обґрунтовують особливості реалізації регіональної політики та регіонального розвитку, можемо назвати теорію

«полюсів зростання», теорію розміщення, теорію структуризації, концепцію про регіонально збалансовану економіку, теорію економічного районування, теорію «нового регіоналізму» та інші (табл. 2).

Таблиця 2 Деякі теорії, що стосуються регіонального розвитку й регіональної політики

№ з/п	Назва теорії	Загальний зміст теорії	Трансформація положень у контексті розвитку та регулювання регіональної банківської системи
1	Теорія «полюсів зростання» (Ф. Перру)	Основним фактором розвитку регіону є наявність «полюса зростання», де концентрується основна частина суб'єктів підприємницької діяльності з достатнім рівнем рентабельності	Розташування банківських установ концентрується навколо районів підвищеної ділової активності («полюсів зростання»)
2	Теорія розміщення (А. Вебер, І. Тюнен)	Усі ресурси концентруються навколо єдиного ринкового центру (збуту), формуючи таким чином певну «ізольовану» територію	Банківські установи концентруються навколо ринкових центрів збуту, де обсяги безготівкових і готівкових розрахунків зростають
3	Теорія структуризації (Е. Гіденс)	Формування регіональної суспільної системи здійснюється в процесі оформлення соціальних систем, які організуються та відтворюються через взаємодію (соціальні практики) соціальних «акторів» та груп [2, с.186, 190]	Банківські установи як потужні соціальні «актори» формують особливу соціальну систему, що виступає підсистемою регіону та органічно доповнює закономірності функціонування й розвитку інших підсистем
4	Концепція про регіонально збалансовану економіку (Г. Одум)	Розвиток одних підсистем регіону не повинен заважати розвитку інших підсистем регіону, що в результаті забезпечить збалансований розвиток регіону відповідно до його економічного потенціалу	Розвиток банківської системи не повинен дестабілізувати функціонування інших підсистем регіону, витіснити суб'єктів ринку, які в окремі періоди часу можуть не витримувати конкурентний тиск з боку банківських установ (особливо це стосується учасників фінансового ринку)
5	Теорія економічного районування	Виділення територій за спільними ознаками спеціалізації та керованості	Формування регіональної банківської системи здійснюється в межах території, що вирізняється спільними ознаками спеціалізації та керованості
6	Теорія «нового регіоналізму»	Регіональний розвиток повинен ґрунтуватись, насамперед, на внутрішньому потенціалі – місцевій економіці та перевагах міжсекторного виробництва з передачею значної частини владних повноважень регіональним органам [3, с. 140]	Місцевим органам державної влади повинно делегуватись більше повноважень щодо регулювання банківської системи з спрямуванням на відповідність внутрішньому потенціалу регіону

По суті найсучасніша теорія – теорія «нового регіоналізму», яка почала активно розвиватись у міжнародному вимірі, зокрема з урахуванням підходів до регіонального розвитку в країнах Європейського Союзу. «Новий регіоналізм» Європи вже сьогодні є поширеною парадигмою, що характеризує політику ЄС щодо розвитку власних регіонів, а також важливим фактором саморозвитку наднаціонального європейського об'єднання загалом [8].

Ще одна дуже важлива група теорій – ті, що безпосередньо стосуються функціонування регіональних банківських систем, зокрема діяльності банківських установ. Формулювання таких теорій обумовило зростання значущості банківської сфери в соціально-економічному розвитку країн та їх регіонів,

необхідність визначення теоретико-методологічних основ регулювання банківської системи. Основними теоріями даного напрямку є: теорії фінансового посередництва, портфельна теорія, теорії прибутку, кредитні теорії, теорія комерційних позик, теорія агентських угод, концепція маркетингу в банківській сфері та ін.

ВИСНОВКИ

Отже, теоретична база формування регіональної політики розвитку банківської системи є надзвичайно багатоаспектною та відображає різні погляди вчених щодо необхідності державного втручання в ті процеси, що відбуваються в

регіональних банківських системах, необхідності регулювання банківських систем саме в регіональному вимірі, ролі кредиту в економічному зростанні регіону, особливостей управління персоналом у контексті забезпечення конкурентоспроможності регіонального банківського продукту тощо.

Використання концептуальних підходів до розробки регіональної політики розвитку банківської системи дозволить сформувати оптимальну її структуру, визначити функціональні взаємозв'язки банківських систем на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальчинський А.С. Теорія грошей: навч.-метод. посібник / А.С. Гальчинський. – К.: Основи, 1998. – 415 с.
2. Гидденс Э. Устройство общества: очерк теории структуризации / Энтони Гидденс. – М.: Академический проект, 2003. – 528 с.
3. Гладкий Ю.Н. Регионоведение / Ю.Н. Гладкий, И.М. Чистобаев. – М.: Гардарики, 2000.
4. Изард У. Методы регионального анализа: введение в науку о регионах / Уолтер Изард. – М. 1996, с. 20; Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети / М.І. Долішній // НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Київ: «Наукова думка», 2006. – 512 с.
5. Монастирський Г. Інституціоналізація процесів формування структури економіки регіонів: суть, аспекти, стан і проблеми / Г. Монастирський // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інституціоналізація структурної політики на регіональному та муніципальному рівнях (м. Тернопіль, 27-28 жовтня 2011 р.)». – 258 с. – С. 67-74.
6. Основні положення сучасного монетаризму щодо грошей і монетарної політики: Деньги и Кредит. Энциклопедия профессионального финансиста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://koryuka.org.ua/?p=170>
7. Степаненко А.І. Розвиток банківської системи регіону в умовах економічних реформ / А.І. Степаненко, І.М. Чамара // Економічний форум. 2/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_2/60.pdf
8. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі: Правознавство. ВАК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1022>

Одержано 15.09.2013р.